

Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Annelerinin, Dil Edinimine ve Dilin Desteklenmesine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*

Ceyhun Servi**
İnönü Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada, annelerin gelişimsel yetersizliği olan çocuklarının dil edinimine, dil gelişimlerinin desteklenmesine ve çocuklarının iletişim ve dil performanslarına ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Çalışmaya, gelişimsel geriliği bulunan ve yaşları 30-60 aylar arasında çocuğu olan 14 anne katılmıştır. Annelerin eğitim düzeyleri en az lise mezunu olarak belirlenmiştir. Çocukların hepsinde iletişim ve dil ile ilgili gerilik bulunmaktadır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Annelere, dil edinimine, çocuklarının dil ve iletişim performanslarına ve dil gelişimi desteklenmesine yönelik görüşleri sorulmuştur. Anneler, dil ve iletişim becerilerinin çocuklar tarafından taklitte, herhangi bir etki olmadan kendi başlarına ya da çevre ile sosyal etkileşime girilerek edinildiğini ifade etmişlerdir. Dil ve iletişim becerilerini desteklemede, taklide dayalı tekniklerin, çocuğun ilgisini çeken etkinliklerin ve doğal yöntemlerin etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Çocuklarının dil ve iletişim performanslarını ise alıcı dili iyi ifade edemiyor, sözel dili tercih etmiyor ve söylediklerimizi anlamıyor şeklinde belirtmişlerdir. Sonuç olarak anneler, çocukların dil ediniminde taklidin etkili olduğunu ve çocuklarının söylenenleri anladıklarını ancak sözel olarak ifade edemediklerini düşünmektedirler.

Anahtar sözcükler: Gelişimsel yetersizlik, dil edinimi, dil gelişimi, annelerin görüşleri

*Bu çalışma, Ceyhun SERVİ'nin Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde, Prof. Dr. Funda ACARLAR'ın danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

***Sorumlu Yazar:* Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: ceyhun.servi@gmail.com

Examining the Views of Mothers Having Children with Developmental Disabilities on Language Acquisition and Supporting Language Development

Abstract

This study examined the views of mothers on the language acquisition and their children's language performance. Also mothers' views in supporting language development and communication skills has been investigated. The participants were 14 mothers who had children having developmental disabilities and their children aged between 30-60 months old. The education levels of the mothers were at least high school. All children had disability related to communication and language. In the study, the data were gathered through the semi-structured interview technique. The mothers were asked to state their views on their children's language acquisition, language and communication performance. Also, their opinions in supporting their children's language development and communication skills have been asked. They stated that children acquired language and communication skills through imitation, on their own without any support or socially interaction. Also they asserted that techniques based on imitation, activities that attract children's interest and natural methods were effective in supporting their language and communication skills. Some of the mothers interpreted their children's language and communication performance as not being able to express but receptive language skills are good. Another group of mothers stated that their children not preferring spoken language and rest of the mothers express their opinions about their children's language performans as not understanding what they are told..

Keywords: Developmental disability, language acquisition, language development, mothers' views

Çocuklar, çevrelerinde olup biten olayları, çevreye iletmek istedikleri mesajları, gereksinimlerini dil aracılığıyla iletirler. Çocuğun amacını, düşüncesini ve isteğini diğerleriyle paylaşabilmesini sağlayan dil, sosyal bir bağlam içerisinde kullanılmaktadır. Bu nedenle, dilin kazanıldığı ortama ilişkin özelliklerin, dil kazanımında etkili olduğu kabul edilmektedir (Nelson, 1998). Çocuklar, dil açısından zengin bir çevreye girerek, dili bir bütün içinde öğrenirler (Landry ve ark., 1997; Lowenthal, 1995; Turan ve Ege, 2003). Ortam ya da diğer bir deyişle bağlam, çocuk ile etkileşime giren yetişkinlerin kullandıkları dil ve dili kullanma biçimlerinden oluşmaktadır. Anne-babalar ve diğer destekleyici yetişkinler, çocuklara model olarak, çocukları dikkatle dinleyerek ve çocuğun iletişim çabalarına uygun cevaplar vererek dil öğrenimine yardımcı olurlar (Turan ve Ege, 2003). Sonuç olarak dil edinimi, "çocuğun aktif katıldığı, anne-baba ile nitelikli etkileşiminin olduğu, çocuğun iletişim amaçlı davranışlarının yanıtlandığı bir süreç" olarak tanımlanmaktadır (Barrett ve ark., 1991; Landry ve ark., 1997; Lowenthal, 1995; Menyuk ve ark. 1995; Saxon, 1997; Snow, 1977; Turan ve Ege, 2003). Dolayısıyla çocuğun içinde bulunduğu çevre, dilin kullanılması için gerekli ortam dil edinimi ve iletişim becerilerinin kazanılmasında ve geliştirilmesinde önemlidir.

Çocuk ve çevresindeki yetişkinin etkileşiminin niteliği, her iki tarafın özellikleri ile sınırlıdır. Dolayısıyla anne-çocuk etkileşiminde, annenin ve çocuğun özellikleri, etkileşimi şekillendirmede rol oynamaktadır. Ebeveynin çocuğuna ayırabildiği vakit ve (Bornstein ve ark., 2007; Waldfogel, 2006) annelerin, annelik becerilerine yönelik olumlu düşünceleri ile (Bakkaloğlu ve Sucuoğlu, 2000; Bornstein ve ark., 2007; Karaaslan, 2010) ebeveyn-çocuk etkileşimi arasında doğrusal bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak da, ebeveynlerin dile ilişkin bilgileri, dil ve iletişim becerilerini desteklemede kullanma eğiliminde oldukları etkinlikler, çocuklarına ilişkin düşüncelerin anne çocuk etkileşiminin niteliğini belirme açısından önemli olabilir. Ayrıca çocukların özellikleri de etkileşim ortamını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir.

Çocukların özelliklerinin etkileşim ortamını olumsuz etkilemesi, eğer çocukta gelişimsel bir gerilik varsa daha olasıdır.

Gelişimsel geriliği olan çocuklar, hemen her alanda olabileceği gibi, dil ve iletişim becerileri alanında da normal gelişim gösteren akranlarından geride olabilirler. Gelişimsel gerilik, zihinsel, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal pek çok alanda kendini gösterebilir. Örneğin gelişimsel geriliği olan çocukların, annelerinin sergilediği etkileşimsel ipuçlarını algılamada, etkileşim başlatmada ve annelerine iletişim başlatmak amacıyla ipuçları sağlamada, normal gelişim gösteren çocuklara göre daha düşük performans sergiledikleri belirlenmiştir (Bakkaloğlu ve Sucuoğlu, 2000; Rogers, 1988). Annelerin de özel gereksinimli çocuklarının iletişim başlatmaya yönelik davranışlarını, normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelere göre daha az fark ettikleri, etkileşime aktif katılmada sorun yaşadıkları belirlenmiştir (Crawford ve Manassis, 2001; Marfo, 1990). Çocukların ilgili olmaları ve sosyal olarak ebeveyne karşılık vermeleri durumunda, ebeveynlerin onlara karşı daha yanıtlayıcı ve duygusal anlamda daha ifade edici şekilde davranmalarına yol açtığı ortaya konmuştur. Bu durumun, çocukların gelişimini pozitif yönde etkilediği öne sürülmektedir (akt., Karaaslan, 2010; Landry ve ark., 2000; Mahoney, 2009). Çocukların özellikleri, anne-babaların tepkilerini şekillendirmekte, anne-baba ve çocuk arasındaki etkileşimi olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Anne-babaların, çocuklarının dil edinimi ve gelişimi sürecine katılmaları, sorumluluklarının farkında olmaları önemli olduğu gibi dil ve iletişim becerilerini destekleme sürecinde kullanılacak tekniklere ilişkin bilgilerinin yeterli olması da önemlidir.

Anne-babaların, özel gereksinimli çocuklarının iletişim becerilerini arttırmada kullanılan yöntemlere ilişkin bilgileri incelendiğinde, dil ve iletişim becerilerini destekleyen stratejilere ilişkin sınırlı bilgiye sahip oldukları bulunmuştur (Bailey, 2006; Smith ve 2011). Normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne-babalarla, gelişimsel geriliği olan çocuğa sahip anne-babaların çocuklarının dil ve iletişim becerilerini desteklemede izledikleri yolların farklılaşmadığı belirtilmiştir (Johnson-Glenberg ve Chapman, 2004; Turan, 2012). Bu etkinlikler sıralandığında, kitap okuma (Stephenson ve Dowrick, 2005; Turan, 2012), ortak ilgi oluşturma (Johston ve Wong, 2002; Kaderavek ve Justice, 2002), çocuklarla sık etkileşime girme (Brady ve ark., 2005; Ege, 2006) ve çocuğa yöneltilmiş dil kullanma gibi doğal stratejilerin anne-babalar tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Bu etkinliklerin özelliklerinden bahsetmek gerekirse; etkileşim sırasında, annenin çocukla aynı aktivite ya da nesneye odaklanması, çocuğun sohbete katılımını sağlamak için sorular sorması, çocukların gönderge (referent) ile dilsel sembolleri eşleştirmesini kolaylaştırır, kullanılan dilin anlaşılabilirliğini artırır ve dilin sosyal-iletişimsel işlevlerini pekiştirir (Fewell ve Deutscher, 2002; Hoff-Ginsberg, 1991; Kaderavek ve Justice, 2002; Nelson, 1998; Tamis-LeMonda ve ark., 2001; Tomasello ve Farrar, 1986; Yoder ve ark., 1993; Yoder ve ark., 1998). Ayrıca ebeveynler, çocukları ile etkileşime girdiklerinde daha yalın ve kısa cümleler kurma eğilimindedirler. Yetişkinlerin, çocukla etkileşim esnasında çocuğun gelişimsel ve dil düzeyine göre kendi dil girdilerinde ayarlamalar yapmaları, “Çocuğa Yöneltilmiş Dil” (Child Directed Speech) şeklinde isimlendirilmektedir (Maviş, 2005). Çocuğa yöneltilmiş dil kullanımı, çocukların dil ve iletişim becerilerinin gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Anne-babaların dil edinimi ve iletişim becerilerinin desteklenmesi sürecindeki önemi anılan çalışmalarla bir kez daha vurgulanmıştır. Gelişimsel geriliğe sahip çocuğu olan anne – babaların bu süreçteki rolü de farksızdır. Çocukların özelliklerinin anne-baba ve çocuk etkileşiminin niteliğini olumsuz etkileme olasılığı da ifade edilmiştir. Bir sonraki paragrafta gelişimsel geriliği olan çocuğa sahip anne ve babaların dil ve iletişim becerilerini destekleme sürecini ve çocukları ile etkileşimlerini konu alan çalışmalardan söz edilmektedir.

Çalışmalar gelişim geriliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin, dili destekleme stratejilerini öğrenebildiklerini ve kullandıklarını göstermektedir (Fey ve ark., 2006; Girolametto ve ark., 2007; Kaiser ve Hancock, 2003). Ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliği, anne-babaların özyeterliklerinden ve anne-babaların kullandıkları stratejilerden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmektedir (Diken, 2009; Girolametto ve ark., 2007; Kaiser, Hancock ve Nietfield, 2000; Karaaslan, 2010; Yoder ve Warren, 2002). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde, çocuklarındaki yetersizlik çocukları ile etkileşimlerini ve çocuklarının gelişimini destekleme isteklerini ve şekillerini etkilemektedir (Diken, 2009; Sucuoğlu ve Bakkaloğlu, 2000). Dil ediniminin aile

katılımlı dil müdahale programları ile hızlandığına yönelik araştırma bulguları mevcuttur (Girolometto ve ark, 2007; Kaiser, Hancock ve Nietfield, 2000; Yoder ve Warren, 2002). Çalışmalarda gelişimsel geriliğe sahip anne babaların yeni teknikleri öğrenmede başarılı olduğu, çocuklarının gelişimlerinde katkı sağladığı kanıtlanmıştır Öte yandan anne ve babaların dil edinimine, çocuklarının dil ve iletişim performansına ilişkin görüşlerinin önemli olduğu görülmektedir. Buna ek olarak anne ve babaların çocuklarının dil ve iletişim becerilerini desteklemede en uygun gördükleri stratejiler, etkinliklere ilişkin görüşleri de çocuklarını destekledikleri sürecin olumlu şekillenmesi açısından önemlidir.

Anne-babaların dil edinimine ve müdahalesine ilişkin görüşlerinin incelendiği sınırlı sayıda araştırma mevcuttur (Brady ve ark., 2006; Kummerer ve Lopez-Reyna, 2006; Smith ve ark., 2011; Stephenson ve Dowerick, 2005; Turan, 2012). Ailelerin görüşlerinin belirlenmesi öğretilecek stratejilerin seçiminde aile görüşlerinin dikkate alınması açısından önemlidir. Ayrıca dil edinimine ilişkin görüşlerinin, Türk anne-babaların çocuklarıyla etkileşimlerinde ve dilin desteklenmesindeki gereksinimlerinin belirlenmesini sağlayarak gelecek çalışmalarda araştırmacılara yön vereceği düşünülmektedir. Sonuç olarak bu çalışmadan elde edilecek bulgular, annelerin dil edinimine, dil ve iletişim becerilerini desteklemek amacıyla etkili olduğunu düşündükleri stratejilere yönelik bilgi sağlayacaktır. Ayrıca annelerin özel gereksinimli çocuklarının dil ve iletişim becerileri performanslarını algılama biçimleri ve çocukları için belirledikleri hedefler konusunda bilgi verecektir. Bu bilgilerin, anne katılımlı eğitim programlarının hangi boyutlarda zenginleştirileceğini belirlemek açısından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın genel amacı; gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerinin, dil edinimine ve dil gelişiminin desteklenmesinde etkili olduğunu düşündükleri etkinliklere/işlemlere ilişkin görüşlerinin incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Annelerin, dil edinimine yönelik düşünceleri nelerdir?
2. Annelerin, çocuklarının dil ve iletişim becerilerindeki performanslarına ilişkin düşünceleri nelerdir?
3. Annelerin, dil gelişiminin desteklenmesinde etkili olduğunu düşündükleri etkinliklere/işlemlere ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada, gelişimsel yetersizliği olan çocuk annelerinin dil edinimine ve desteklenmesine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli nitel araştırma yöntemlerinden görüşmeye dayalı tümevarım analiz modeli olarak belirlenmiştir. Bu amaçla betimsel olarak planlanan bu çalışmada nitel yöntemlerden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır (Patton, 1990; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmanın modeli niteliksel araştırma yöntemlerinden görüşmeye dayalı tümevarım analiz modeli olarak belirlenmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Araştırmacı tarafından bu ölçütler oluşturulabileceği gibi daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu bağlamda Ankara ilinde yaşayan, en az lise mezunu, dil ve iletişim becerilerine ilişkin güçlüğü olan özel gereksinimli olarak tanılanmış çocuğa sahip, çocuklarının yaşı 30 ile 60 aylar arasında değişen ve dil ve iletişim becerilerinin desteklendiği özel eğitim hizmetlerinden yararlanan 14 anne seçilmiştir (Tablo1).

Tablo 1

Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Katılımcı Kodu	Eğitim Düzeyi	Yaş	Çocuğun Cinsiyeti	Çocuğun Tanısı	Çocuğun Yaşı (ay)
A1	Lisans	35	E	Otizm	60
A2	Lisans	43	K	Down S.	48
A3	Lisans	37	E	Hafif Z. E.	54
A4	Lise	27	E	Hafif Z. E.	54
A5	Lisans	36	E	Otizm	54
A6	Lisans	33	K	Otizm	54
A7	Lise	31	E	Otizm	42
A8	Lise	30	E	Hafif Z. E.	42
A9	Lise	27	E	Otizm	36
A10	Lisans	30	E	Otizm	30
A11	Yüksek Lisans	40	E	Otizm	30
A12	Lise	39	E	Otizm	54
A13	Doktora	37	K	Otizm	54
A14	Önlisans	27	K	Geliş. Gerilik	54

Her bir anneye 1-14 arası bir kod numarası verilmiş ve analiz sırasınında bu kod numaraları kullanılmıştır. Tablo 1’ de görüldüğü gibi Annelerin yaş ortalaması 33,7 olarak hesaplanmıştır. Annelerden ikisi lisansüstü, altısı lisans, biri yüksek okul, beşi ise lise mezunudur. Yaş ortalaması 48 ay olan çocuklardan dördü kız, onu erkektir. Çocukların dokuzu otizm, üçü hafif derecede zihinsel engel, biri down sendromu ve biri ise gelişimsel yetersizlik tanılıdır

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formunda katılımcıların yaşları, mezuniyet dereceleri, sahip oldukları çocuk sayıları, özel gereksinimli çocuklarının sahip olduğu engel türüne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Ayrıca yarı yapılandırılmış bilgi formunda ise Brady, Skinner, Robert ve Hennon (2006) ile Kummerer ve Lopez-Reyna’nın (2006) yaptıkları araştırmalarda yer alan görüşme sorularından yararlanılmıştır. Görüşme soruları önce Türkçe’ye çevrilmiş, dil geçerliliği için uzman görüşü alınmıştır. Daha sonra alan uzmanından, elde edilen soruların uygunluğuna ilişkin görüş alınmış, uygunluğu onaylanmış ve pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme, 5 yaşında otizm tanılı çocuğu olan üniversite mezunu bir anne ile yapılmıştır. Pilot görüşme annenin talebi üzerine rehabilitasyon merkezinde, görüşme için ayrılmış olan bir odada gerçekleştirilmiş ve 46 dakika sürmüştür. Birinci soru, öncesinde “*Sizce çocuklar dili nasıl edinirler?*” şeklinde olmasında rağmen pilot görüşmeye katılan anne edinme sözcüğünü anlayamadığını söylemiştir. Bu nedenle birinci soruda edinme sözcüğü yerine öğrenme sözcüğü kullanılmıştır. Cevapların edinimle ilişkili olması nedeniyle de soruda kullanılan “öğrenme” kelimesi o şekliyle kalmıştır. Soruların son hali için tekrardan uzman görüşü alınmış ve uzman tarafından onaylanan üç görüşme sorusu ile annelerin görüşleri alınmıştır. Üç ana soru çerçevesinde, doğru bilgiye ulaşmak amacıyla aynı amaca yönelik farklı sorular da sorulmuştur.

Araştırmada kullanılan sorular aşağıdaki gibidir;

1. Sizce çocuklar dili nasıl öğrenirler?
2. Çocuğunuzun dil ve iletişim becerilerine ilişkin performansı sizce nasıl?
3. Size göre dil ve iletişim becerilerini desteklemede en faydalı olduğunu düşündüğünüz etkinlikler/yöntemler nelerdir?

Çalışmaya katılmayı kabul eden anneler, hem sözel olarak hem de yazılı olarak görüşme yapmaya gönüllü olduklarını beyan etmişlerdir. Katılımcılarla birlikte, görüşmeler için zaman ve yer planlaması yapılmıştır. Görüşmeler, katılımcılar için uygun olan yer ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Buna göre görüşmelerin on tanesi çocukların devam ettiği rehabilitasyon merkezinde, ayrı ve sessiz bir odada gerçekleştirilmiştir. İki katılımcının iş yerinde, katılımcıların çalışma ofislerinde sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. İki görüşme ise katılımcıların isteği üzerine kendi evlerinde, sağlıklı bir ses kaydının yapılabileceği sessiz bir odada gerçekleştirilmiştir. En kısa görüşme 32 dakika 12 saniye sürerken, en uzun görüşme ise 61 dakika 15 saniye sürmüştür. Görüşme sürelerinin ortalaması 40 dakika 31 saniye olarak hesaplanmıştır. Tüm görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşmeler ses kayıtları dinlenerek Microsoft Office Word programında yazılı dile çevrilmiştir. Çevriyazıların güvenilirliği amacıyla 14 görüşmeden üçü ikinci bir kişi tarafından da dinlenerek karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda ses kaydı ile yazılı kayıtlar arasında tutarlılık olduğu belirlenmiştir. Patton'a göre (1990) nitel çalışmalarda tüme varım yöntemiyle yapılan analizlerde, araştırmacı tüm verileri okuyup kategorileri, temaları ve gerekirse alt temaları oluşturur. Bu çalışmada da çevriyazıya dönüştürülen verilerin analizinde tümevarım yöntemi kullanılarak öncelikle araştırmacı tarafından tüm çevriyazılar cevapları kapsayacak kategorilerin belirlenmesi amacıyla okunmuştur. Ortak kavramları içeren veriler, kendi aralarında bir araya getirilmiştir. Annelerin görüşmede kullandıkları ifadeler araştırmacı tarafından içerdiği kavrama göre ilgili kategoride, temada ve varsa alt temada değerlendirilmiştir. Bu çalışmada oluşturulan kategoriler için görüş birliği sağlanması amacıyla iki araştırmacı verileri birbirinden bağımsız şekilde temalara, alt temalara ayırmışlardır. Görüş farklılığı bulunan temalar üzerine tekrar çalışılmış ve verilerin analizinden elde edilen kategoriler, temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Annelerin ifadelerinden elde edilen çocuklarının iletişime geçme yolları kategorisi ile dil ve iletişim becerilerine ilişkin performanslarından söz ettikleri kategori ile birleştirilmiştir. Araştırmacıların annelerin ifadelerinin kodlanmasına ilişkin görüş ayrılıklarında ise yine bir araya gelinmiş ve ortak bir karar ile tüm ifadeler kategorilere, temalara ve alt temalara yerleştirilmiştir. Araştırmacılar arasındaki görüş birliği ve görüş ayrılığı güvenilirlik hesaplaması [$P = \text{görüş birliği} / (\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}) \times 100$] formülüyle hesaplanmıştır. Bu formüle göre iki araştırmacı arasında, tüm kategorilerin toplamında %91 oranında görüş birliğine varılmıştır. Bu oran, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir (Miles ve Huberman, 1994).

Verilerin uygun kategorilere ayrılmasında araştırmacılar, annelerin ifadelerini terminolojiye uygun olarak sınıflamışlardır. Yarıyapılandırılmış görüşmeden elde edilen veriler incelendikten sonra benzer ifadeler aynı başlık altına toplanmakta ve tümevarım yöntemi ile ifadelerin ne demek istediği belirlenmektedir.

Bulgular

Bu bölümde görüşme sorularından elde edilen cevapların analiz edilmesi ile elde edilen bulgular yer almaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler üç kategoride sınıflandırılmıştır. Bulgular oluşturulurken kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen kategorilere uygun olduğu düşünülen ifadelerin frekansları hesaplanmıştır. Annelerin ilgili kategori ve temaya ilişkin söyledikleri tüm yanıtlar, ister tek kelimedenden oluşsun, isterse paragraftan oluşsun frekans değeri bir olarak hesaplanmıştır. Ayrıca annelerin, ilgili temayla ilişkili ifadelerinin sayısı ile toplamda ilgili kategoriyle ilişkili olarak belirttikleri tüm ifadelerin oranının yüz ile çarpımından da yüzdelik değerler elde edilmiştir. Örneğin annelerin dile ilişkin görüşlerinin yer aldığı kategoride araştırmaya katılan annelerin bu kategori ile ilişkili ifadelerinin toplam sayısı altmış olarak belirlenmiştir. Altmış ifadenin temalara dağılımına bakıldığında, model alma/taklit temasına uygun yirmidört ifade, kendi kendine öğrenme temasına uygun yirmi iki ifade ve çevreden etkilenme temasına uygun on dört ifade yer almaktadır.

Annelerin Dil Öğrenimine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara yöneltilen “Sizce çocuklar dili nasıl öğrenirler?” sorusu ve alt sorulardan elde edilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir. Bu kategori, model alarak/taklitte öğrenir, kendi kendine öğrenir ve çevreden sosyal etkileşimle öğrenir başlıklı üç temada gruplandırılmıştır.

Tablo 2

Annelerin Dil Öğrenimine İlişkin Görüşleri

Görüşler	f
Model alarak / taklitte öğrenir	24
Kendi kendine öğrenir	22
Çevreden sosyal etkileşimle öğrenir	14
Toplam İfade	60

Annelerin dil edinimine ilişkin düşüncelerinin yer aldığı 60 ifadeden 24’ü çocukların dili taklit ederek öğrendiği şeklinde 22’si çocukların dili kendiliğinden edindiği ve 14’ü ise çocukların dili çevre ile etkileşim yoluyla edindikleri şeklindedir. Çocukların dil ve iletişim becerilerini başkalarını taklit ederek öğrendiğini düşünen bir katılımcı; “Diğer akranlar... Büyüklerden. Büyüklerden model alıyor. Görüyor. Görerek, duyarak öğreniyor.”(A6) ifadesini kullanmıştır. Başka katılımcılar çocukların dili kendiliklerinden öğrendiklerine inandıklarını “Yani bu arada konuşması işte dediğim gibi kendiliğinden gelişti.”(A1) ifadeleriyle belirtmiştir. Dil öğreniminde çevrenin etkisinden söz eden annelerden biri “Çevresinden de muhakkak etkileniyor. Yaşı ne olursa olsun. Bunu kızımdan biliyorum. Okul çağında olan bir çocuk etrafından, çevresinden, çevresindeki arkadaşlarından etkileniyor.”(A3) ifadeleriyle bu düşüncesini dile getirmiştir.

Annelerin, Çocuklarının Dil ve İletişim Performanslarına İlişkin Görüşleri

Annelere yöneltilen “Sizin çocuğunuzun dil ve iletişim becerilerine ilişkin performansı sizce nasıl?” sorusuna alınan cevapların analizi sonucu elde edilen bulgular Tablo 3’de yer almaktadır. Annelerin çocuklarının dil ve iletişim performanslarına ilişkin görüşlerinde en yoğun (f= 22) inanışları çocuklarının konuşulanları anladığı ama ifade edemediği şeklindeki görüşler tekrar edilmiştir. Bu duruma örnek olarak “Onu biliyor ama benim kızımda şöyle bir şey var. Biliyor ama telaffuz edemiyor.”(A6) ifadeleri gösterilebilir. Daha sonra katılımcı “Her şeyi bir söylemede bir defada anlayabiliyor ama dile döktüremiyor.”(A6) ifadeleri ile devam ediyor.

Daha sonra ikinci yoğunlukta sözel olmayan iletişimi tercih ettiklerine yönelik ifadeler (f=9) tekrarlanmıştır. Örneğin bir anne “Yani mutlaka o hep istediğine ulaştı ama hiç konuşmak istemiyordu.” (A1) sözleriyle çocuğunun konuşabildiğini ama tercih etmediğini söylemiştir.

Tablo 3

Annelerin, Çocuklarının Var Olan Dil-Konuşma Becerilerine İlişkin Görüşleri

Görüşler	f
Anlıyor ancak ifade edemiyor	22
Sözel olmayan iletişimi tercih ediyor	9
Alıcı dil performansı kötü	2
Toplam İfade	33

Diğer taraftan bu kategori altındaki ifadelerin yalnızca 2’si alıcı dil performanslarının kötü olduğu şeklindedir. Bir anne çocuğun dile ilişkin performansını betimlerken alıcı ve ifade edici dil performansını şu sözlerle aktarmıştır: “Ya da biz şeyi düşündük hep anlamak istemiyor, uymak istemiyor işte yapmak istemiyor gibi algıladık ama sonradan fark ettik ki ne anlıyor ne de söyleyebiliyor pek çok şeyi” (A1).”

Annelerin Dilin Desteklenmesinde Faydalı Olduğunu Düşündüğü Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Bu kısımda ise annelere yöneltilen “Size göre dil ve iletişim becerilerini desteklemede en faydalı olduğunu düşündüğünüz etkinlikler/yöntemler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar analiz edilerek elde edilmiş bulgular yer almaktadır (Tablo 4). Anneler en sık (f=63) çocuklarının ilgi çektiği etkinliklerin dilin desteklenmesinde etkili olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan annelerden biri “Arabalarla oynarken keyifli olduğu anda bütün kelimeleri çıkartıyor keyfi çok yerinde olunca benle iletişime geçiyor çok keyifsizken konuşmuyor.”(A8) ifadeleriyle bu bulguyu desteklemektedir. Benzer 37 ifade ile ikinci sırada kendi kendilerine konuşma stratejisinin etkili olduğunu söylemişlerdir. Örneğin bir anne “Ne yapıyorum? Her şeyden önce çok konuşuyorum. Mümkün olduğunca çok konuşmaya çalışıyorum. Hep ona böyle onun bana cevap vereceği bir şekilde konuşmaya çalışıyorum. Ama cevap vermiyor ama ben hiç bıkmıyorum. Pardon verse de vermese de ben ona sorular soruyorum bir şeyler de yapıyorum” (A12) sözleriyle bu düşüncelerini ifade etmiştir.

Üçüncü sırada 35 kez tekrar edilen model olma/taklit isteme stratejisinin etkili olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bir anne bu düşüncesini “Dilde taklit çok önemli”(A5) şeklinde ifade ederken başka bir anne, Benim taklidimi çıkarıyor aynı şekilde okumaya devam ediyor. Mesela horoz okuyorum horoz ne demiş üüüüü diye bağırıyorum ben orda o da üüüüü diye bağırıyor.”(A8) sözleri ile ifade etmiştir.

Yukarıda sözü geçen üç strateji ve/veya etkinliği soru sorma etkinliği takip etmektedir. Annelerin bu kategorideki ifadelerinin 25’i çocuklarına soru sordukları şeklindedir. Soru sormayı çevrelerindeki nesnelere isimlerini söyletmek, her hangi bir etkileşimi başlatmak için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin bir anne “İşte hani elinden tutuyorum. Oğlum ne istiyorsun? Karnın mı acıktı? Su mu istiyorsun? İşte hani hiçbir neden... Televizyon mu istiyorsun? Gezmek mi hani? Çoğu zamanda kolundan tutup mutfığa götürüyorum. Bunu mu istiyorsun? (A5) şeklinde çocuğuna soru sorarak onun iletişime geçmesini sağladığını belirtmiştir.

Tablo 4

Annelerin Dilin Desteklenmesinde Faydalı Olduğunu Düşündüğü Etkinlikler

Görüşler	f
İlgi çeken etkinlikler (Şarkı söyleme, oyun oynama, kitap okuma)	63
Kendi kendine konuşma	37
Model olma /taklit isteme	35
Soru sorma	25
Eğitim	15
Çevresel uyaranları arttırma	10
Yönlendirici olma	9
Basitleştirilmiş dil kullanımı	8
Pekiştirme	6
Paralel konuşma	6
Toplam İfade	214

Ayrıca araştırmaya katılan annelerin ifadelerinin 15’i çocuklarına eğitim aldırarak dil ve iletişim becerilerini kazandırmaya çalıştıkları şeklindedir. Paralel konuşma (f=6), çevresel uyaranları arttırma (F=10), yönlendirici olma (F=9), basitleştirilmiş dil kullanımı (f=8), pekiştirme (f=8) gibi farklı etkinlik ve tekniklere uyan ifadeler kullanan anneler de olmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada annelere dilin nasıl öğrenildiğine ilişkin düşünceleri, dil ve iletişim becerilerinin desteklenmesinde ne tür uygulamaların etkili olduğuna inandıkları ve gelişimsel gerilik tanısı almış olan çocuklarının dil ve iletişim performansına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular, alanyazında yer alan çalışmaların sonuçları çerçevesinde tartışılmıştır.

Annelerin dil edinimine ilişkin görüşleri; model alarak / taklit yoluyla öğrenir, kendiliğinden öğrenir ve çevre ile etkileşim sayesinde öğrenir şeklinde üç temadan oluşmuştur. Annelerin çocukların dil ve iletişim becerilerini nasıl kazandıklarına ilişkin görüşlerinin büyük bir kısmı çocukların dili model alma/ taklit etme yoluyla öğrendikleri şeklindedir. Dil ediniminde ağırlıklı olarak taklidin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Turan'ın (2012) çalışmasına katılan anneler de, çocukları ile konuşmaya çalıştıklarını, yetişkin sohbetlerine sözel olarak katılmalarına izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak aynı çalışmada normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocukların anneleri, çocuklarla konuşulduğu sürece, çocukların dili öğreneceğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda iki çalışmanın bulgularının tutarlı olduğu söylenebilir. Annelerin ifadelerinin ağırlıklı çoğunluğunun dilin taklitle öğrenildiği şeklinde olması, annelerin dilin iletişimsel amacını göz ardı ettiği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim taklitle dayalı dil öğreniminde bireyin pasif bir konumda yalnızca söylenenleri tekrar etmesinin beklenmesi, iletişim başlatmasının beklenmemesi, dolayısıyla dilin iletişim amaçlı kullanımı ile ilgili özellikleri içeren edimbilgisi bileşeninin gözardı edilmesi anlamına gelebilir. Bu durumda annelerin, kendi çocuklarının dil ve iletişim becerilerini destekleme süreçlerinde hatalı uygulamalar yapmalarına yol açabilir. Katılımcıların bir kısmı ise çocuğun dili kendi başına edindiğini ifade etmiştir.

Çocukların dili nasıl öğrendiklerine ilişkin soru için bazı anneler çocukların dili kendiliğinden öğrendiği şeklinde ifadeler kullanmıştır. Dil öğreniminde başka her hangi bir etkiden söz etmemişlerdir. Kummerer ve Lopez-Reyna (2006) da yaptıkları çalışmada benzer sonuçlar elde etmişlerdir ve annelerin, çocuklarının içgüdüsel olarak konuşmaya başladıklarını ifade ettiğini belirtmişlerdir. Dil edinimine ilişkin tartışma konusu olan konulardan biri de, insanların dil ediniminde çevre ve biyolojik faktörlerin hangisinin daha etkili olduğudur. Annelerin dil edinimine ilişkin yanıtlarında da bu ikilemin ortaya konduğu görülmektedir. Dil ediniminin biyolojik/genetik olduğunu savunan kuramlara (Chomsky, 1986) getirilen eleştiriler dil ediniminin sadece genetik olmadığını ama çevresel etki ve etkileşimin de önemli olduğuna göndergede bulunmaktadır (Maviş, 2005). Dilin doğuştan kazanımında açıklanamayan kısımların ise çevrenin etkisiyle açıklanabileceği düşünülmektedir. Ancak bu çalışmaya katılan annelerin ifadelerinin çok azı dil ediniminde çevrenin etkisi ile ilgilidir.

Küçük bir oranda da olsa, anneler tarafından dil ediniminde, çevrenin çok etkili olduğu ifade edilmiştir. Dilin tanımı düşünüldüğünde aktif bir katılımın ve bu iletişimsel çabaların yanıtlanmasının önemi görülmektedir (Barrett ve ark.,1991; Landry ve ark., 1997; Lowenthal, 1995; Menyuk ve ark. 1995; Saxon, 1997; Snow,1977; Turan ve Ege, 2003), dolayısıyla araştırmaya katılan annelerin ifadelerinde çevrenin etkisinin sınırlı sayıda tekrarlanmış olması, bu çalışmaya katılan annelere çevresel düzenlemelere, iletişim başlatma fırsatlarının yaratılmasına ve çocuklarının iletişim çabalarının karşılık bulmasına ilişkin bir eğitim almaları gerektiği görülmektedir. Model olma, taklit gibi etkileşimsel stratejiler, uyaran açısından zengin ve nitelikli etkileşimin kurulduğu çevrede de kullanılmaktadır. Annelerden, dil öğrenimine ilişkin görüşleri alındıktan sonra, kendi çocuklarının dil ve iletişim performanslarına ilişkin görüşleri sorulmuştur.

Annelerin, çocuklarının dil ve iletişim becerilerine ilişkin görüşleri, üç başlık altında toplanmıştır. Annelerin büyük bir kısmı, çocuklarının alıcı dil becerilerinde bir geriliğin olmadığına ve çocuklarının söylenen her ifadeyi anladığına inandıklarını belirtmişlerdir. Brady ve arkadaşlarının (2006) yaptıkları çalışmada, çalışmaya katılan 55 anneden 26'sı çocuklarının iletişim ve dil ile ilgili bir sorunu olduğunu düşünmediklerini ifade etmişler, geri kalan anneler ise çocuklarının dil konuşma performanslarını 'hiç konuşamayan', 'tek kelime kullanan' çocuklar olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda annelerin, çocuklarının performanslarına ilişkin görüşlerinin dil gelişimini desteklemek amacıyla kullanabilecekleri stratejilerin seçimini etkileyeceği düşünülmektedir. Sadece ifade edici dilin desteklenmesine yönelik yapılacak destek çalışmalarının, gelişimsel yetersizliği olan çocukların dil ve iletişim becerilerinin desteklenmesinde yetersiz olabileceği düşünülmüştür (Kummerer ve ark., 2006; Stephenson ve Dowrick, 2005). Çocukların performanslarının artırılması için gerekli stratejilerin uygunluğuna, çocuklarıyla yakından ilgilenen ve sürekli etkileşim halinde olan anneleri karar verebilir. Bu amaçla annelere hangi etkinlik ve/veya stratejiyi kullandıkları sorulmuştur.

Annelerin dilin desteklenmesinde faydalı olduğunu düşündükleri stratejiler ve etkinlikler çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Bu çalışmaya katılan annelerin, çocuklarının iletişim ve dil becerilerini desteklemek amacıyla, kendi kendine konuşma, model olma/taklit isteme, oyun oynama, soru sorma ve kitap okumayı kullandıkları belirlenmiştir. Brady'nin (2006) çalışmasında da benzer olarak annelerin sözel iletişime yeni başlayan çocuklarının dil ve iletişim becerilerini desteklemek için yanıtlayıcı oldukları ve model olmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Kummerer ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmada, annelerin çocukların ilgilerini çeken etkinlikleri kullanarak dili desteklemeye çalıştıklarını belirten ifadelere yer verilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlarla paralel olarak, anneler tarafından şarkı söyleme, kitap okuma, nesnelere isimlendirme gibi stratejilerin kullanıldığı ifade edilmiştir.

Araştırma sonucunda annelerin, paralel konuşma, basitleştirilmiş dil kullanımı ve pekiştirme stratejilerini seyrek kullandıkları belirlenmiştir. Oysa alanyazında bu stratejilerin çocukların dil gelişiminin desteklenmesinde olumlu etkileri olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Hemmeter ve Kaiser, 1994; Kaiser ve ark., 2000). Araştırmaya katılan annelerin hiç biri genişletme stratejisinin kullanımından söz etmemiştir. Çocuğun ifadelerinin sahip olduğu sözce uzunluğuna yeni yapıların eklenerek yanıtlanması şeklinde tanımlanan genişletme stratejisi, çocuğun sözcük dağarcığının genişlemesinde ve dolayısıyla dil gelişiminin desteklenmesinde olumlu yönde etkili olan çocuğa yöneltilmiş dil stratejileri arasında yer almaktadır (Girolometto ve ark., 2007; Kaiser ve ark., 2000; Yoder ve Warren, 2002). Araştırmanın bulguları arasında çocuklarının dil ve iletişim becerilerini desteklemeye yönelik olarak annelerin "eğitim aldırma"nın önemine vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir. Anneler hem çocuklarının hem de kendilerinin eğitildiğini ve böylece çocuklarına daha fazla yardımcı olabileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Yakın'ın 2009'da yaptığı çalışmada da anneler dil ve iletişim becerilerinin desteklenmesi/kazandırılması konusunda bilgi gereksinimleri olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak annelerin dilin nasıl öğrenildiğine ilişkin görüşlerinin incelendiği bu çalışmada, çalışmaya katılan anneler, çocukların dili taklitle öğrendiğini ifade etmiş, benzer şekilde dili desteklemede de model olma taklit isteme stratejilerini kullandıklarını söylemişlerdir. Ancak elde edilen sonuçların sadece yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilmiş olması araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilmektedir. Annelerin görüşlerinin anne-çocuk etkileşiminin gözlenmesinden elde edilecek verilerle birleştirilerek karar verilmesi sonuçları güçlendirecektir. Ayrıca bu çalışmanın farklı özel gereksinimli gruplarla yapılması, katılımcı sayısının artırılması da elde edilecek sonuçların güvenilirliğini arttıracaktır.

Kaynaklar

- Bakkaloğlu, H., & Sucuoğlu, B. (2000). Normal ve zihinsel engelli bebeklerde anne-bebek etkileşiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 47-58.
- Bailey, R. L., Parette-Jr, H. P., Stoner, J. B., Angell, M. E., & Carroll, K. (2006). Family members' perceptions of augmentative and alternative communication device use. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 37(1), 50-60.
- Barrett M., Harris M., & Chasin J. (1991). Early lexical development and maternal speech: A comparison of children's initial and subsequent uses of words. *Journal of Child Language*, 18(1), 21-40.
- Bornstein, M. H., Hendricks, C., Haynes, O. M., & Painter, K. M. (2007). Maternal sensitivity and child responsiveness: Associations with social context, maternal characteristics, and child characteristics in a multivariate analysis. *Infancy*, 12(2), 189-223.
- Brady, N, Skinner, D., Robert, J, & Hennon, E. (2006). Communication in young children with Fragile X syndrome: A qualitative study of mothers' perspectives. *American Journal of Speech-Language Pathology*,15(4), 353-364.
- Brady, N. C., Steeples, T., & Fleming, K. (2005). Effects of prelinguistic communication levels on initiation and repair of communication in children with disabilities. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 48(5), 1098-1113.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin, and use*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
- Crawford, A. M., & Manassis, K. (2001). Familial predictors of treatment outcome in childhood anxiety disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(10), 1182-1189.
- Ege, P. (2006). Farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(2), 1-23.
- Fey, M. E., Warren, S. F., Fairchild, M., Sokol, S., & Yoder, P. J. (2006). Early effects of responsivity education/prelinguistic milieu teaching for children developmental delays and their parents. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 49(3), 526-547.
- Fewell, R. R., & Deutscher, B. (2002). Attention deficit hyperactivity disorder in very young children: Early signs and interventions. *Infants and Young Children*, 14(3), 24-32.
- Girolometto, L., Sussman, F., & Weitzman, E. (2007). Using case study methods to investigate the effects of interactive intervention for children with ASD. *Journal of Communication Disorders* 40(6), 470-492.
- Hemmeter, M. L., & Kaiser, A. P. (1994). Enhanced milieu teaching effects of parent-implemented language intervention. *Journal of Early Intervention*, 18(3), 269-289.
- Hoff-Ginsberg, E. (1991). Mother-child conversation in different social classes and communicative settings. *Child Development*, 62(4), 782-796.
- Johston, J., & Wong, A. (2002). Cultural differences in beliefs and practices concerning talk to children. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45(5), 916-926.
- Johnson-Glenberg, M., & C., Chapman, R. S. (2004). Predictors of parent-child language during novel task play: a comparison between typically developing children and individuals with down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48(3), 225-238.

- Kaderavek, J. R., & Justice, L. M. (2002). Shared storybook reading as an intervention context: practices and potential pitfalls. *American Journal of Speech-Language Pathology, 11*(4), 395-406.
- Karaaslan, Ö. (2010). *Etkileşime dayalı erken eğitim programının gelişimsel yetersizliğe sahip çocuklar ve anneleri üzerindeki etkililiği*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Kaiser, A. P., Hancock, T. B., & Nietfeld, J. P. (2000). The effects of parent-implemented enhanced milieu teaching on the social communication of children who have autism. *Journal of Early Education and Development, 11*(4), 423-446.
- Kaiser, A. P., & Hancock, T. B. (2003). Teaching parents new skills to support their young children's development. *Infants and Young Children, 16*(1), 9-21.
- Kummerer, S. E., Lopez-Reyna, M. A., & Hughes, M. T. (2006). Mexican immigrant mothers' perceptions of their children's communication disabilities, emergent literacy development, and speech-language therapy program. *American Journal of Speech-Language Pathology, 16*(3), 271-282.
- Landry, S. H., Smith K. E., Miller-Loncar, C. L., & Swank, P. R. (1997). Predicting cognitive-language and social growth curves from early maternal behaviors in children at varying degrees of biological risk. *Developmental Psychology, 33*(6), 1040-1053.
- Lowenthal, B. (1995). Naturalistic language intervention in inclusive environments. *Intervention in School & Clinic, 31*(2) 114-119.
- Mahoney, G. (2009). Relationship-focused intervention (RFI): Enhancing the role of parents in children's developmental intervention. *International Journal of Early Childhood Special Education 1*(1), 79-94.
- Marfo, K. (1990). Maternal directiveness in interactions with mentally handicapped children: An analytical commentary. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 31*(4), 531-549.
- Maviş, İ. (2005). Çocukta dil edinim kuramları. S. Topbaş (Ed.), *Dil ve kavram gelişimi içinde* (ss. 31-60) Kök Yayıncılık, Ankara.
- Menyuk, P., Liebergotts, J., & Schultz, M. (1995). *Early language development in full-term and premature infants*. NJ: Erlbaum, Hillsdale.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Nelson, N. W. (1998). *Childhood language disorders in context: Infancy through adolescence* (2nd ed.) Needham Heights, MA: Allyn ve Bacon.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Rogers, S. J. (1988). Characteristics of social interactions between mothers and their disabled infants: a review. *Child: Care, Health and Development, 14*(5), 301-317.
- Smith, A. L., Ronski, M. A., Sevcik, R. A., Adamson, L. B., & Bakeman, R. (2011). Parent stress and its relation to parent perceptions of communication following parent-coached language intervention. *Journal of Early Intervention, 33*(2), 135-150.
- Saxon, T. (1997). A longitudinal study of early mother-infant interaction and later language competence. *First Language, 17*(51), 271-281.
- Snow, C. E. (1977). The development of conversation between mothers and babies. *Journal of Child Language, 4*(1), 1-22.

- Stephenson, J., & Dowrick, M. (2005). Parents' perspectives on the communication skills of their children with severe disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 30*(2), 75-85.
- Tamis-LeMonda, C., Bornstein, M. H., & Baumwell, L. (2001). Maternal responsiveness and children's achievement of language milestones. *Child Development, 72*(3), 748-767.
- Tomasello, M., & Farrar, M. J. (1986). Joint attention and early language. *Child Development, 57*(6), 1454-1463.
- Topbaş, S., Maviş, İ., & Erbaş, D. (2003). Intentional communicative behaviours of Turkish-speaking children with normal and delayed language development. *Child: Care, Health and Development, 29*(5), 345-355.
- Turan, F., & Ege, P. (2003). Dil sorunu olan çocuklar için bütüncül dil yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 4*(1), 31-43.
- Turan, F. (2012). Normal ve özel gereksinimli çocuğu olan annelerin çocuklarının dil edinimine ilişkin görüşleri ile çocuklarıyla etkileşim biçimlerinin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 37*(166), 291-302.
- Waldfogel, J. (2006). *What children need*. Cambridge, M.A: Harvard University Press.
- Yakın, M. (2009). *Aile eğitiminin annelerin doğal dil sağaltım tekniklerini kullanmalarında etkililiği* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara, Türkiye). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'nden elde edilmiştir. (Tez No.239268)
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoder, P. J., Warren, S. F., McCathren, R. B., & Leew, S. (1998). Does Adult Responsivity to Child Behavior Facilitate Communication Development? In A. Wetherby, S. Warren, & J. Reichle (Eds.), *Transitions in prelinguistic communication* (pp. 39-58) Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing.
- Yoder, P., & Warren, S. (2002). Effects of prelinguistic milieu teaching and parent responsivity education on dyads involving children with intellectual disabilities. *Journal of Speech, Language and Hearing Research, 45*(6), 1158-1174.
- Yoder, P. J., Kaiser, A. P., Alpert, C., & Fischer, R. (1993). Following the child's lead when teaching nouns to preschoolers with mental retardation. *Journal of Speech, Language and Hearing Research, 36*(1), 158-167

Summary

Views of Mothers Having Children with Developmental Disabilities on Language Acquisition and Language Development*

Ceyhun Servi**
İnönü University

Language acquisition is defined as a process in which the child is actively involved, he/she has quality interaction with his/her parents, and his/her communication-oriented behaviours are responded (Barrett et al., 1991; Landry et al., 1997; Lowenthal, 1995; Menyuk et al. 1995; Saxon, 1997; Snow, 1977; Turan & Ege, 2003). It is accepted that the characteristics of the context in which the language is acquired, are effective in language acquisition (Nelson, 1998). Children acquire the language in an environment that is rich in terms of language (Landry et al., 1997; Lowenthal, 1995; Turan & Ege, 2003). Parents and other adults who interact with the child, facilitate the language acquisition process by modeling, listening to the children attentively, and responding to their communicative behaviours appropriately (Turan & Ege, 2003). Children with developmental disabilities have limited communication-oriented behaviours, and their parents respond to these behaviours less often than the parents of those with normal development and this may affect children's language development negatively. Thus, mothers' views on language acquisition and language performance of their children are significance in terms of supporting the language and communication in a proper and effective way. Additionally for the same purpose it is clearly important to state their views in supporting their children's language and communication skills.

The purpose of this study was to examine the views of mothers having children with developmental disabilities on their children's language acquisition, and the activities/tasks that they think are effective in supporting language development.

*This study is based on Ceyhun Servi's Master's thesis written under the supervision of Prof. Dr. Funda Acarlar at the Graduate School of Educational Sciences, Ankara University.

**Corresponding Author: Res. Asst., İnönü University, Faculty of Education, E-mail: ceyhun.servi@gmail.com

The following research questions were addressed based on this aim:

1. What are the views of mothers on language acquisition?
2. What are the views of mothers on their children's performance of language *and communication* skills?
3. What are the views of mothers on the activities/tasks that are effective in supporting language development?

Method

In this qualitative study, the semi-structured interview technique was used to examine the views of mothers having children with developmental disabilities on their language acquisition and supporting it. The participants of the study consisted of the mothers having children with developmental disabilities who received education at a private education and rehabilitation centre and were aged between 30-60 months. Fourteen mothers, who were at least high school graduates, participated in the study. Their children had problems related to communication and language. In the study, three interview questions were used to gather the data (Brady et al., 2006; Kummerer & Lopez-Reyna, 2006).

These questions are as follows:

1. How children acquire language in your opinion?
2. What do you think about your children's performance of language and communication skills?
3. What do you think the most beneficial activities/methods are in supporting language and communication skills?

To ensure the agreement for the categories formed in the study, the two researchers divided the data into themes and sub-themes independently.

Results

The data obtained through the interviews were grouped into three categories. In the first category including the mothers' views on language acquisition; children learned the language by imitating (f=24), acquired the language on their own (f=22), or acquired it through interaction with the environment (f=14).

With respect to the mothers' views on their children performance in language and communication, they said their children understood dialogues but could not express themselves (f=22), their children preferred non-verbal communication (f=9), or their receptive language performance was low (f=2).

As for the mothers' views on the effective strategies in supporting the language, it was found that the strategies including using interesting activities (f=63), self-talk (f=37), modelling / making them imitate (f=35), and providing education (f=25) were effective. Several mothers also mentioned different activities such as parallel talking, asking questions, being directive, increasing environmental stimuli, using simplified language, and reinforcement.

Discussion and Conclusion

In the study, most of the mothers' views (f=24) on how their children acquired language and communication skills indicated that children learned language through modelling and imitation. Imitation is mostly stated to be effective in language acquisition. The mothers who were the participants in Turan (2012) also asserted that they tried to talk to their children, and let them participate into the conversations of adults verbally. The mothers who stated that they believed children would learn the language on their own, indicated that children acquired language without any special arrangement for instruction. Kummerer and Lopez-Reyna (2006) also revealed similar results, and reported that mothers said their children started talking intuitively.

Most of the mothers in this study, stated that they believed their children did not have any retardation in their receptive language skills, and they understood every expression. 26 out of 55 mothers who participated in Brady et al. (2006) indicated that they did not think their children had a problem related to communication and language, and the rest defined their children's language speaking performance as 'never talking' and 'using only one word'. It is argued that supporting only expressive language could be insufficient (Kummerer et al., 2006; Stephenson & Dowrick, 2005).

The mothers who participated in this study were found to use self-talk, modelling/imitation, playing games, asking questions and reading books to support their children's communication and language skills. Similarly, Brady (2006) reported that mothers tried to be responsive and be a model to support the language and communication skills of their children who just started to communicate verbally. Kummerer et al. (2006) also reported that mothers tried to support the language by using activities that attracted their children's interest. Similar to the results of the current study, it was stated that strategies such as singing, reading and naming objects were used by the mothers.

As a result, the mothers who participated in this study expressed that children learned the language through imitation, and similarly, they said they used the strategy 'modelling / asking for imitation' in supporting

Önerilen Atıf Şekli

Servi, C. (2016). Gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerinin, dil edinimine ve dilin desteklenmesine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(1), 43-58.